

רבי יחיא ב"ר יחיא עומסי זלה"ה
ראב"ד ראדע מח"ס גנוי מלכים - כ"ה
שבט תשמ"ו
רבי יפת ב"ר יחיא מגד זלה"ה
רב ביהכ"נ שערי צדק, הרצליה - כ"ה
שבט תשנ"ח
רבי עזרי ב"ר חיים צאלח זלה"ה
רב ביהכ"נ מגן אברהם, הרצליה - כ"ו
שבט תשע"ב
רבי שלום ב"ר יחיא זכריה זלה"ה
דין ומר"צ בביצא - כ"ח שבט תשי"ט
רבי אהרן ב"ר שלום הכהן זלה"ה
ראש ישיבת בית שרעבי בצנעא - ל' שבט
תרצ"ד
רבי דוד ב"ר עזראי' חגיב זלה"ה
רב העיר ראש העין - ל' שבט תשנ"א

כתרי תורה

הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לע"נ מרן ראש הדייבה האגון רבי ירחמיאל גרשון בן האגון רבי צבי יהודה ארלשטיין זלה"ה. מרן האגון הגדול רבי שמריהו יוסף חיים בן מרן האגון רבי יעקב ישראל קניבסקי זלה"ה. מרן האגון הגדול רבי שמעון ב"ר דוד בערני זלה"ה. זקני אצילת המדות מרת שולמית מורחיה ע"ה ב"ר שלום עבאר זלה"ה - ט"ו אב התשפ"ג. ואחיה רבי שלום ב"ר שלום עבאר זצ"ל - כ"ב מרחשון תשל"ו. ר' עזרא ב"ר יעקב שרעבי זצ"ל - ל' סיון התשפ"ג. דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, ר' זכריה ב"ר יוסף גהסי זצ"ל, ר' ישראל ב"ר יהודה חגיב זצ"ל, הבה"ח נפתלי צבי יעיש זצ"ל בן יבלחט"א רבי יגיל. מרת בתיה שאלתיאל הלוי ב"ר עזר שרעבי זצ"ל - ט' סיון תשפ"ג ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה. ולכות הרבנים הגאונים הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, הרב יעקב ב"ר משה שליט"א, הרב רפאל אריה בן חזקיה שליט"א, הרב ששון בן מרדכי שליט"א, הרב אלעזר ב"ר אהרן שליט"א, הרב יצחק בן אסתר שליט"א. מרת צביה ב"ר יוסף תחי, הנערה שרה בת שלומית תחי, לפר"ש במהרה בתושח"ו, ולהצלחת והצלחת אחיב"ו, והנתינים בצרה ובשביה באה"ק ובשאר גלותיהם, והשם ירחם, עמו ינחם, על ד' מנחם, אב"ר.

כתר של א"ש

כתר ההלכה | הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - גב"ע כ"ז אלול התש"פ

מנחה גדולה או מנחה קטנה מה עדיף

א] שאלה: מהו הזמן הראוי להתפלל בו תפילת מנחה, האם בתחילת זמנה סמוך לחצות [מנחה גדולה], או באמצע [מנחה קטנה] או בסוף סמוך לשקיעה. **תשובה:** הנה יצחק אבינו תיקן תפילת מנחה, והיה זה 'לפנות ערב' כמבואר בפסוק (בראשית כ"ד, ס"ג), והיינו קודם השקיעה (כ"כ אבן עזרא דברים כ"ג, י"ב). וכן מוכח בגמרא (ברכות ט: ופרש"י שם) על הפסוק 'יראוך וגו' ולפני ירח דור דורים', שהכוונה היא על המתפלל מנחה סמוך לשקיעה 'לפני ירח', שהוא הזמן המשובח (רש"י שם ט:), וכן מובא שם (בבא). ש'העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים', והיינו שאינו מתפלל מנחה עם דמדומי חמה שהיא שעת מצוה ועת רצון (שם כט: וברש"י ד"ה ע"ס). **אמנם** לכאורה אין ראוי להתפלל בשעה זו, וכמובא שם בגמרא, ד'במערבא לייטי אמאן דמצלי עם דמדומי חמה' שמא תיטרף השעה ויעבור זמנה. ועוד יש ראייה שעיקר זמנה הוא מנחה קטנה, ממה שפירש אבודרהם (עמ' קל"ו), כי מה שנקראת תפילה זו תפילת מנחה, הוא על שם הכתוב (בראשית ג, ח) 'לרוח היום' ותירגם אונקלוס 'למנח יומא' וזה היה בשעה העשירית לאחר שחטא והיינו זמן מנחה קטנה. **ועל זמן מנחה גדולה** נחלקו הראשונים האם לכתחילה יש להתפלל רק בזמן מנחה קטנה וכזמן הקרבת תמיד שלבין הערבים (רמב"ם הלכות תפלה פ"ג ה"ב), או שאף זמן מנחה גדולה הוא לכתחילה כיון שפעמים [בערב שבת] היה קרב קרבן התמיד סמוך לחצות בשש שעות ומחצה מן היום (טור ריש ס' רל"ג, פסחים נח.). וסברא נוספת יש להעדיף ולהתפלל מנחה גדולה, מכיון שאסור לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה (ס' רל"ב ס"ב) וכן הקפיד החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' שפ"ה). **ולמעשה דעת רוב הפוסקים** (ברכ"י ס' רל"ג, בן איש חי וקהל או"ג, הגר"א שם, משנ"ב ס' צ' ס"ק נ"א, כה"ח שם סק"א ועוד) כי לכתחילה יש להתפלל מנחה קטנה וכפסק הרמב"ם ומרן השו"ע. ויש אף שהקפידו להתפלל סמוך לשקיעה וכמנהג האר"י ז"ל (שע"ת ס' רל"ה סק"ב), ולא חשו לדברי הגמ' שהבאנו שאין לעשות כן שמא יעבור זמנה, כי זה נאמר דווקא ביחיד ולא כשרגיל להתפלל בצבור, שבכך לא ישכח להתפלל קודם שיעבור הזמן (ישראל והזמנים פ' ג', ג), ומסיבה זו גם אין לחוש למה שסועד סמוך למנחה (ערוה"ש ס' רל"ב סע' ט"ז). **ומנהג אבותינו ידוע ומפורסם** שהתפללו תמיד מנחה סמוך לשקיעה חוץ מערבי שבתות שיש שהתפללו אז מנחה גדולה [בעיקר בעי"ת צנעא]. **ובמנינו**, הרגילות אצל לומדי התורה בישיבות הקדושות ובכוללים, להתפלל מנחה גדולה ובפרט בימות החורף, כי העיקר הוא לשמור על רציפות לימוד התורה. וכן אם יש סיבות נוספות להתפלל מנחה גדולה כגון שחושש שלא יהיה לו מניין סמוך לשקיעה או שייטרד וישכח לגמרי להתפלל כל אלו הן סיבות חשובות שיש לו להתפלל מנחה גדולה, **כך שמעתי ממרן הגר"י רצאבי שליט"א.**

תלית מעיל רטוב בשבת על קולב או כסא

ב] קורה לעיתים בשבתות גשומות שהבגדים נרטבים מהגשם ויש צורך לשטחם שיתייבשו, והשאלה היא האם הדבר מותר, לפי מה שקי"ל שאסור לשטוח בגדים לייבוש משום מראית העין שיאמרו שכביסם בשבת, ואפילו בחדרי חדרים אסור (ס' ש"א סע' מ"ה). **תשובה:** נקדים תחילה, כי יש שני עניינים שיש דמיון ביניהם, **חשד ומראית עין.** וההבדל ביניהם כתבו הפוסקים (שדי חמד כללים או"ח ס' ל"ג) כי **חשד** הוא אף כשאין נטייה לחשוד לצד האיסור ויש לפני הרואה צדדים לכאן ולכאן, וכגון בדין נר חנוכה בחצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, שאין נטייה לרואה לומר שלא הדליק כלל, כי אדרבה שמא הדליק בפתח האחר, ואע"פ כן חייבוהו חכמים להדליק [ויתכן שזה לגודל מעלת מצות נר חנוכה]. אך **מראית עין** הוא דווקא במקום שיש נטייה לרואה לומר שהלה עושה איסור, וכגון מה שאין מוליכין את הסולם משוכך לשוכך (ביצה ט). שם נטיית לבו של הרואה לומר שלהטיח גגו הוא צריך. וכן בנדון דידן בשטיחת בגד רטוב שהרואה אומר שכביסם בשבת וכן הדעת נוטה. אבל במקום שאין הרואה נוטה לומר כן, לא אסרו. ולפ"ז כתבו הפוסקים (בס"י ש"א שם) שמותר לשטוח בגדים רטובים לייבוש כאשר אין נראה לרואים שכביסם בשבת, וכגון בגדי תינוקות מלוכלכים או מגבות רטובות שיש בהם טינוף. ולפ"ז היה שמותר לתלות מעילי גשם רטובים, כי הדעת נוטה לומר ששטחן בשל הגשם ולא מפני שכביסם, וכ"ש באלו שצריכים ניקוי יבש לנקותם שאין לחוש בהם למראית עין (שש"כ פ' ט"ז סע' ל"ח). **וכן כתב הגר"מ רצאבי שליט"א** (בנין משה ח"ד פ' ג"ט סע' ה' ו').

אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו (כ"א, ד')
יש לעיין מדוע פתח הכתוב בלשון בלשון 'נוכח' כי תקנה עבד עברי (לעיל ב') ומסיים בלשון נסתר 'אם אדוניו וכו'.
ומצאתי שעמד בזה מוהר"ר יהודה גזפאן זלה"ה במנחת יהודה שהקשה למה הותר לעבד עברי לישא שפחה.
וביאר, שהוא לתיקון עונו, כי גנב ונמכר ונקרא עבד עברי, שנשתעבד לקליפת נוג'יה. ואם אינו חוזר בתשובה, ירד למדרגה שפלה, שנשמתו נשפלת להדבק בשפחה כנענית.
ובזה ביאר את לשון הכתובים דלעיל, אם אדוניו יתן לו אשה שלא אמר אם תתן לו אשה האשה וילדיה יהיו לך, וכמו שהתחיל בלשון נוכח כי תקנה והטעם שרומז שזה הוא פועל הנוג'יה שנשתעבד לו, והוא המגלגל להשפיל העבר העברי לדיוטא התחתונה, להוליד בכנענית, וזהו סימן שזה העבד לא עשה תשובה. ולכן האשה העלובה, היא נשמתו הירודה, וילדיה מלאכיה המשחיתים, תהיה לאדניה האמור. והוא העבד העברי הנזכר יצא בגפו כמו שהיה.
למדנו מכאן כי מעשיו של האדם הם הגורמים לו, לעלות מעלה ולרדת על שאול תחתית. בעמדנו בתשלום ימי השובבי"ם, שהם זמן מסוגל לתיקון עוונות, עלינו לזכור כי התיקון הגדול ביותר הוא שלא לחטוא, ובכך נזכה שהאשה, היא נשמתנו הקדושה, וילדיה, הם היוצאים ממנה, תהיה לאדניה, השיית אדון הכל. אכ"ר. שבת שלום.

ויראו את אלהי ישראל ותזוזת רגליו כמעשה לבנות הספיר וכעצם השמים לטהר (כ"ד, י')

המתרגם פסוק בצורתו

א[תניא בקידושין (מט, א) ר' יהודה אומר המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי. ופירש"י, שבא לחסר תוספת התרגום שלנו, לומר לא אתרגם פסוק זה אלא בצורתו, כגון לא תענה על ריב (לקמן כ"ג, ב') לא תסהיד על דינא, הרי זה בדאי, ע"כ.

והטעם שהרי הוא בדאי, כתבו שם תוספות (ד"ה המתרגם) דאדרבה מצוה הוא להוציא הדין לאורה. ומוהר"ר יחיאל קורח זלה"ה במרפא לשון, הוסיף להוכיח את דברי אונקלוס מלשון הפסוק, דמכלל שנאמר ולא תענה על ריב לנטת', אתה למד שחייב לענות על ריב כפי היושר. נמצא שאי אפשר לפרשו כלשונו ממש אלא כעניינו, והתרגום הוא כפי המתחייב מלשון הכתוב.

ב[והנה את פסוק 'לא תענה על ריב' תרגם אונקלוס, 'לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא'. אכן תוספות בקידושין שם גרסו, לא תתמנע מלאלפא למאן דמתבעי מינך בדינא. וביאר במרפא לשון, דגרסאות אלו תלויות בב' משמעות לשון 'עניה' האם היא תשובה על דבר, ולכן תרגמו תוספות דמתבעי דהיינו שנתבקש להורות בדין זה. והיא גם לשון 'התחלת דיבור' כמו ותען להם מרים, וזו היא גרסתנו, שלא ימנע מללמד מה שיראה לו באותו הדין, ואפילו אם לא שאלוהו ובקשו ממנו שיורה להם דעתו.

והמוסיף עליו

ג[ועוד איתא שם, והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף. ופירש"י, שבא לומר הואיל וניתן רשות להוסיף, אוסיף גם אני בכל מקום שארצה. הרי זה מחרף, מבזה את המקום משנה את דבריו. ואונקלוס כשהוסיף לא מדעתו הוסיף, שהרי בסיני ניתן, אלא שנשתכח וחזר ויסדו כדאמר"י במגילה (ג, א) ושום שכל (נחמיה ח, ח) זה תרגום. ואכמ"ל.

ביאור המקרא שלפנינו

ד[והנה במדרש הגדול כאן פירש ברייתא זו על הפסוק שלפנינו, אמר ר' אליעזר כל המתרגם פיסוק בצורתו, הרי זה בדאי. וכל המוסיף בו, הרי זה מחרף ומגדף. כגון, שתרגם ויראו את אלהי ישראל, וחזו ית אהא דישראל, הרי זה בדאי שהקב"ה, רואה ואינו נראה. [ואם] תרגם וחזו ית יקר שכינת אהא דישראל, הרי זה מחרף ומגדף, שהוא עושה כאן שלשה, יקר ושכינה וא.

ה[וכן פירש רבינו חננאל (הובא שם בתוספות) את הברייתא, המתרגם פסוק בצורתו, וחזו ית אהא דישראל, הרי זה בדאי. דשכינה ממש לא ראו, דכתיב (לקמן ל"ג, כ') כי לא יראני האדם וחי. והמוסיף עליו

ואומר וחזו ית מלאכא דה', הרי זה מחרף ומגדף. שתולה שבח המקום במלאך.

וכן נמצא בפירוש רבינו חננאל ליבמות (מט, א. הובא בערוגות הבשם ח"א עמ' ר' בשם ר"ח. הוב בתו"ש כאן אות פ"ה), דתני שמעון בן עזאי אומר, מצאתי מגלת יוחסין בירושלים וכו' וכתוב בה מנשה הרג את ישעיה. אמר רבא, מידן דייניה וקטליה. אמר ליה, משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי, ואת אמרת ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא (ישעיה ו, א') וכו'. אמר ישעיה, ידענא ביה, דלא מקבל מה דאימא ליה. וביאר רבינו חננאל וכן ביאר הערוך (ע' ספקלה) דתשובת ישעיה שרצה לומר היא, והלא אותן העומדין עם משה נאמר בהן ויראו את אלהי ישראל וגו' וכתוב כי לא יראני האדם וחי וכתוב כי לא ראייתם כל תמונה. אלא כבודו ראו גם כבודו ראיתי אני.

ו[והוסיף הערוך לבאר, דיש כבוד למעלה מכבוד, והכבוד שהוא ההוד הגדול הקרוב לשכינה לא ראהו אדם. ועליו נאמר, כי לא יראני האדם וחי. ומקצת ממנו בקש משה רבינו שנא' הראני נא את כבודך והשיב לו כי לא יראני האדם וחי, וזהו הוד שכינה נאמר שהוא הוד בוהק ואין בריח יכולה להסתכל בו וכל המסתכל מת מיד. וכל הנביאים ראו כבודו מתוך ספקלריא שאינה מאירה, כאור כחוש להן, שראו מראה. וזהו כאדם זקן שאורו כחוש ורואה הנמוך כאילו גבוה והאחד כשנים וכן כיוצא, יעו"ש עוד.

תרגום אונקלוס

ז[והנה לפנינו מתורגם, וחזו ית יקרא דה'. ובנתינה לגר גרס, וחזו ית יקר אהא דישראל. ובדומה לזה גרס בפירוש רבינו חננאל (בתוספות בקידושין) וחזו ית יקר דאהא דישראל.

יש לעיין בכוונת מדרש הגדול שהמתרגם וחזו ית יקר שכינת אהא דישראל, הרי זה מחרף ומגדף, שהוא עושה כאן שלשה, יקר ושכינה וא. אם החסרון הוא דווקא אין את אות דא"ל במחברת ביניהם ואז נשמע כאילו אמר כאן שלושה דברים, יקר ושכינה וא. או שאין להזכיר כלל עניין שכינה וא, אלא כגירסת ספרי תימן וחזו ית יקרא דה'. ובסוגיא זו יש הרבה מה להאריך, ומקוצר הזמן לא נגעתי בה כמעט, יזכני השי"ת לשנות פרשתא דא אל נכון.

ביאור לשון יחזו

ח[תמה היא, מדוע תרגם כאן אונקלוס ויראו יחזו, ולא כבכל מקום המדבר על השכינה 'ואיתגלוי' (במדבר ט"ז, י"ט, וירא כבוד ה' אל כל העדה). וכבר עמד בזה הרמב"ן וכתב, דהיות ולא נגלה לכל העם אלא לאצילי בני ישראל והם השיגו בנבואה יותר משאר העם, לכן תרגם יחזו.

מדרכי רבותינו - מוהר"ר דוד ב"ר עואץ חגבי זלה"ה

רבינו נולד במחוז בלאד אניס, לאביו שהיה רב המחוז. אך בעודו עול לימים נתייתם. מקטנותו גדל בין ברכי תלמידי חכמים וינק תורה מפיהם. לאחר עמל של שנים בתורה, בהגיעו לגיל עשרים בערך סמכו רבותיו את ידיהם עליו, והועידוהו למשרה בה שימש אביו. ועל כן שלחוהו לעיר צנעא להיבטן אצל הרב הראשי לתימן הלא הוא הרה"ג מהר"ר יחיאל יצחק הלוי זלה"ה. כשבטן את ידיעותיו ותהה על קנקנו ראה בעינו החדה והחודרת כי הוא מוכשר להיות רב המחוז בעירו בלאד אניס, ואכן הסמיכו להיות מופקד על ענייני איסור והתר שחיטה וטריפות קידושין וגירושין כך שכל מילי דמתא הוו רמיין עליה. הרב הצעיר חזר לעירו מלווה בידידים ומכרים ואנשי העיר ממתנינים לבואם ומה גדולה היתה השמחה בשומעם שהרב הראשי הסמיך את הרב הצעיר להיות רבם מורה דרכם וממלא מקום אביו, ואכן הצליח בס"ד לנהל את צאן מרעיתו בדרך הישרה. בנוסף לזאת לימים הסמיכו מוהר"ר עמרם קורח זלה"ה לפקח על השוביים ברחבי תימן בחתימת בית הדין צנעא ובחתימת האימאם. פעם כשהגיע לאחד המקומות, עשו לו קבלת פנים ותוך כדי כך התחילו בשאלות ותשובות לא רק בדיני שחיטה וטריפות, אלא גם בהלכות יבום וחליצה, גירושין וקידושין, מאכלות אסורות, תרומות ומעשרות מדרשים וכיוצא בזה. והיה יושב ומשיב דבר דבור על אופניו, והיה זה מעמד גדול לכבודה של תורה. בעלותו ארצה ישב על כס הרבנות בראש העין במשך כארבעים שנה עד להסתלקותו. זיע"א (אישי מיני ח"ד עמ' קפ"ח)